

Kun Szabó István vezérőrnagy:

A HONVÉDELEM ÉS TÁRSADALOM KAPCSOLATRENDSZERÉNEK AKTUÁLIS KÉRDÉSEI

ÖSSZEFOGLALÓ: A honvédelem komplex rendszerének alapvető eleme az ország önvédelmi képességének a fejlesztése a társadalom és a Magyar Honvédség kapcsolatának erősítésén keresztül. A szerző az elmúlt negyedszázadban bekövetkezett változások számbavétele mellett annak a lehetőségeit vizsgálja, hogy a társadalom tagjait milyen formában lehet hatékonyan bevonni a honvédelem rendszerébe, valamint hogy az önkéntességen alapuló tartalékos rendszer milyen módon tehető vonzóvá a magyar állampolgárok körében.

KULCSSZAVAK: honvédelem, társadalom, önkéntes tartalékos, területvédelem

A rendszerváltás óta eltelt időszak nemzetközi és hazai eseményei rendkívül jelentősen befolyásolták a honvédelem ügyének alakulását. Az elmúlt két és fél évtized történései, valamint a dinamikusan változó, kihívásokkal teli környezet folyamatos gondolkodásra és cselekvésre készíti a honvédelemmel foglalkozó szakembereket és döntéshozókat annak érdekében, hogy az ország szempontjából legmegfelelőbb struktúrákat működtetve legyen garantálható hazánk biztonsága.

A Hadtudományi lexikon meghatározása szerint a honvédelem „össznemzeti ügy, célja az ország függetlenségének, területi épségének, alkotmányos rendjének védelme, lakosságának és anyagi javainak megóvása, ami az ország összes élő, dologi és szellemi erőforrásának felkészítésével és aktivizálásával valósul meg”.¹ E definíció jól szemlélteti azt, hogy a haza védelme nem csupán katonai feladat, hanem annak egyéb tényezők mellett markáns részét képezi a társadalom tagjainak aktív szerepvállalása is.

Nyilvánvaló, hogy nem lehet, és nem is kell minden biztonsági kihívást katonai erővel kezelni. A reguláris haderő mellett a kiképzett tartalékos állományra és egy megfelelő előképzettséggel rendelkező társadalmi háttérbázisra építve azonban már hatékonyan lehet működtetni a honvédelem rendszerét. E keretek megvalósulása teszi lehetővé azt is, hogy az egyes kihívásokra a lehető legrövidebb időn belül és a szükséges mértékben történjék szervezett válaszadás.

Az elmúlt közel három évtizedben számos, a honvédelem ügyét is jelentősen befolyásoló változásnak lehettünk szemtanúi. A sorozásra épülő tömeghadsereget felváltotta az önkéntességen alapuló, kis létszámú professzionális haderő. A haderő tartalékképzésének érdekében létrejött az *önkéntes tartalékos rendszer (ÖTR)*. Számos, a honvédelem ügyéhez kötődő társadalmi szervezet alakult, amelyek aktív kapcsolódási pontot jelentenek a haderő és az állampolgárok között. Ezek a rendszerek a folyamatos változások közepette, azokhoz alkalmazkodva jöttek létre és működnek napjainkban is. Ugyanakkor az is tény, hogy egyelőre nem történt meg azoknak a kereteknek a kialakítása, amelyekben belül a társadalom azon tagjai, akik nem kívánnak ugyan katonák lenni, de hajlandóak részt vállalni a honvédelmi

¹ Hadtudományi lexikon I. A–L (főszerk.: Szabó József). Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, 564.

feladatok egy részének ellátásában, képességeik és lehetőségeik függvényében bekapcsolódhassanak a honvédelem rendszerébe.

E hiányosságot felismerve, a Honvédelmi Minisztérium vezetése miniszteri biztost² jelölt ki a társadalom tagjainak a haza védelmébe történő, minél szélesebb körű bevonását lehetővé tévő rendszer kialakítására. A miniszteri biztos munkacsoportot hívott össze, amely a kialakult helyzet elemzésével, a hazai és nemzetközi minták széles körű áttekintésével javaslatot tett egy, a honvédelem ügyét támogató társadalmi szervezet létrehozására.

HONNAN JÖTTÜNK, MERRE TARTUNK?

A kétpólusú világrend felbomlásával megváltozott hazánk biztonsági környezete. A Varsói Szerződés megszűnésével a hidegháborús időszakot jellemző katonai szembenállás elvesztette a létjogosultságát. A szovjet katonák Magyarország területéről történő kivonulásával hazánk hosszú idő után katonai szempontból is újra független, önálló állammá vált, miközben meghatározó politikai, gazdasági és társadalmi változások bontakoztak ki.

Jelen tanulmánynak nem célja a rendszerváltozást követő időszak dilemmáinak és irányainak részletes ok-okozati ismertetése, ugyanakkor néhány mérőföldkőre mindenképpen érdemes felhívni a figyelmet, amelyek meghatározták a társadalom honvédelemhez fűződő viszonyának alakulását, és végső soron hatással voltak/vannak egyes napjainkban tapasztalható jelenségekre is.

A kelet-közép-európai régió vonatkozásában, így Magyarországon is három döntő tényező, „a rendszerváltásokkal együtt járó radikális politikai átalakulás, illetve a gazdasági visszaesés és a forráshiány”³ határozta meg a haderők átalakításának folyamatát. Ugyanakkor „a védelmi szférát szinte mindenütt rendre prioritáslistájának végére sorolta az akkori politikai vezetés”⁴, amely a honvédelem és a társadalom kapcsolatrendszerének alakulására nézve jelentős hatással volt.

1989-ben a kb. 155 ezer fős katonai költségvetési létszám „megöröklése” azonnali beavatkozást igényelt, és megkezdődött egy nagy volumenű haderő-átalakítás, amely jelentős létszámcsökkentést és szervezeti változásokat hozott magával. Az 1994-ben rendszeresített alig 100 ezer fős létszámot 1996-ra újabb több mint 30 000 fővel csökkentették, és az ezredfordulót követően már ennek is csak a kétharmada, kb. 43 000 fő volt rendszeresítve.⁵

A létszámcsökkentésen túl az alakulatok és objektumok számát is redukálni kellett. Számos laktanya és katonai szervezet kapujára került lakat, ami azt eredményezte, hogy a társadalomban egyre kevésbé vált láthatóvá a haderő és annak a tevékenysége. Egy idő után szinte már csak a kötelező sorkatonai szolgálat intézménye biztosította az állandó kapcsolatot a Magyar Honvédség és a társadalom szélesebb rétegei között. 2004 novemberétől azonban az általános hadkötelezettség békeidőszaki felfüggesztésével és az önkéntes alapon szerveződő haderőre történő áttéréssel ez a kapcsolat jelentősen meglazult.

² 7/2016. (II. 25.) HM utasítás miniszteri biztos kinevezéséről.

³ Tóth Péter: Negyedszázad magyar haderőreform kísérleteinek vizsgálódási kereteiről. In: Berzsényi Dániel et al.: Magyar biztonságpolitika, 1989–2014. Tanulmányok. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 9.

⁴ Uo.

⁵ Vö. Németh József Lajos: Kihívások és válaszok a honvédség hazai és nemzetközi feladatrendszerében. In: A Magyar Honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 53.

Ugyancsak fontos, az ország biztonság- és katonapolitikáját alapvetően meghatározó tényező volt az Észak-atlanti Szerződés Szervezete felé történő nyitásunk, majd csatlakozásunk hozzá az ezredforduló előtt, valamint öt évvel később az Európai Unióba történő tagfelvételünk.

A BIZTONSÁGÉRZÉKELÉS VÁLTOZÁSAI

A honvédelem kérdéskörének vizsgálatakor fontos megemlíteni a biztonságérzelet változásait és annak befolyásoló hatását is. Balogh István definíciója szerint a biztonságpercepció „az objektív biztonsági helyzetről alkotott mentális képek koherens rendszere, mely az objektív biztonsági helyzetet ugyan mindig tükrözi, de azzal nem feltétlenül azonos”.⁶

Fontos különbséget tenni az állam és a társadalom biztonságérzeletének között. Az állam biztonságpercepciója jól tetten érhető a biztonságpolitikai dokumentumokban, a nemzeti biztonsági stratégiákban, valamint a biztonság garantálásáért felelős szervezetek mennyiségében, minőségében és működtetésében. Magyarország 2012-ben elfogadott Nemzeti Biztonsági Stratégiája kimondja, hogy a biztonságot egyre átfogóbban szükséges értelmezni, és a biztonsági kihívásokra is komplex módon, számos szereplő bevonásával lehet hatékonyan választ adni: „A nemzeti biztonsági stratégia csak összkormányzati megközelítés, részvétel és felelősség, az intézményi keretek kihívásoknak való megfeleltetése és megfelelő források hozzárendelése esetén lehet hatékony és sikeres.”⁷ A Nemzeti Biztonsági Stratégia intézkedik az egyes ágazati stratégiák elkészítéséről, így a Nemzeti Katonai Stratégiáéről is, amely a honvédelem katonai dimenziójának kihívásait, képességeit és feladatait veszi számba. Bár a legutóbbi Nemzeti Katonai Stratégiát 2012-ben alkották meg, Tóth Péter egy tanulmányában felhívja a figyelmet arra is, hogy: „...ha tehát elfogadjuk, hogy csak a legfontosabb kérdésekről születnek nemzeti stratégiák, akkor meg kell állapítanunk, hogy hazánkban a honvédelem kérdése 2009-ig, az első katonai stratégia elfogadásáig egészen biztosan nem tartozott a társadalmilag legfontosabbnak ítélt problémák közé. Ehhez hozzátehetjük – a katonai stratégia kidolgozását és elfogadtatását magára vállaló honvédelmi vezetés érdemeit hangsúlyozva –, hogy az ország katonai biztonságát a magyar politikai elit és a magyar társadalom valójában még napjainkban, Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának megszületését követően sem sorolja a legfontosabb kérdések közé.”⁸

Ezt a megállapítást egy korábbi összehasonlító közvélemény-kutatás eredménye is alátámasztja.⁹ Az azonos kérdésekből álló szondázást először a NATO-hoz történő csatlakozás évében, 1999-ben, másodjára pedig 2008-ban végezték el a szakemberek. A felmérések eredményei azt mutatták, hogy a magyar társadalom biztonságérzeletének fókuszpontjában

⁶ Balogh István: Magyarország és a visegrádi országok biztonságpercepciói: hasonlóságok és különbségek. MKI-tanulmányok, T-2013/20. http://kki.gov.hu/download/e/89/b0000/Tanulmanyok_2013_20_Magyarorsz%C3%A1g_%C3%A9s_a_visegr%C3%A1d%C3%A1k_biztons%C3%A1g%C3%A9rz%C3%A9kel%C3%A9s%C3%A9nek_k%C3%A9rd%C3%A9seir%C3%A9l (Letöltés időpontja: 2016. 06. 05.)

⁷ A kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny 2012. évi 19. szám, 1379. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 06. 10.)

⁸ Tóth Péter: A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégiai kultúra. Nemzet és Biztonság, 2014/2., 5. www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=531 (Letöltés időpontja: 2016. 06. 10.)

⁹ Bővebben lásd Dr. Radványi Lajos – Dr. Vámosi Zoltán: A magyar lakosság biztonságfelfogásának változásai. (Egy összehasonlító közvélemény-kutatás tapasztalatai 1999–2008.) In: Dr. Vámosi Zoltán (szerk.): Gondolatok és vélemények a biztonságunkról. (Egy konferencia és egy összehasonlító közvélemény-kutatás tanulságai.) TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület, Budapest, 2008, 115–143.

elsődlegesen az anyagi biztonság, a létbiztonság, a megélhetés biztonsága állt. Fontossági sorrendben ezt követte a közbiztonság, a katonai biztonság, a környezeti biztonság, végül pedig a jogbiztonság területe.¹⁰ Érdekes tanulság, hogy közel 10 év távlatában a társadalom biztonságérzékelése minimális eltérést mutatott, amely azonban jelentős támpontot ad a számunkra annak továbbgondolásában, hogy hogyan, milyen elvek mentén érdemes meg-szervezni a honvédelem össztársadalmi pillérét.

A HADKÖTELEZETTSÉGTŐL AZ ÖNKÉNTESÉGIG

Magyarországon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 2005. január 1-jei hatálybalépése szüntette meg a békeidőszaki hadkötelezettség minden elemét. Ennek eredményeképpen békében megszűnt a határozott ideig tartó, kötelező sorkatonai szolgálat. Ezzel együtt megszűnt a békeidőszaki katonai nyilvántartási rendszer is, amely korábban a hadkötelezettség alapján szolgálatot teljesítők adatait kezelte.

A kötelező sorkatonai szolgálat békeidőben történő megszüntetése kiemelten nagy társadalmi támogatottságot élvezett. A rendszerváltozást követően több, a hadkötelezettséget ellenző civil szervezet alakult, valamint idővel a társadalom „passzív ellenállása” is érzékelhetővé vált: „a sorozáson valós és valótlan egészségi problémákkal jelentkezők száma nagymértékben megnövekedett, s a különböző jogcímenek be nem vonulókkal együtt a sorkatonai szolgálatot nem teljesítők – egyébként hadkötelesek – aránya 1998-ig elérte vagy meghaladta a 30–60%-ot”.¹¹

A sorozás békeidejű megszüntetésével a cél egy kis létszámú, magasan kvalifikált, önkéntesekből álló, professzionális haderő fenntartása és fejlesztése lett. Az önkéntes alapon történő haderőszervezés azonban új feladatokat jelentett a Magyar Honvédség tartalékos erőinek biztosítása területén is.

A tartalékos erők kialakítására vonatkozóan több kísérlet (Nemzetőrség, később Honi Gárda felállításának javaslata) történt, de ezek a felvetések végül nem valósultak meg.¹² Az önkéntes haderő létrehozásával egyidejűleg bevezették az önkéntes tartalékos rendszert, amelynek felülvizsgálatára 2008-ban¹³ került sor. A felülvizsgálat eredményeképp számos hiányosságra derült fény, többek között arra, hogy a tartalékos állomány sem létszám, sem kiképzettség szempontjából nem jelent komoly potenciált, továbbá hogy a társadalom tagjainak alacsony szolgálatvállalási hajlandósága mellett a munkaadói oldal sem érdekelt abban, hogy a munkavállalói önkéntes tartalékos szolgálatot vállaljanak.¹⁴ A felülvizsgálat végeredményeképpen az Országgyűlés számára is bizonyossá vált, hogy az önkéntes tartalékos rendszer megújításra szorul.

A 124/2008. (XII. 3.) OGY határozathoz kapcsolódóan dolgozták ki az 51/2009. (VI. 18.) OGY határozatot, amely a Magyar Honvédség engedélyezett létszámát mintegy 4000 tartalékossal növelte meg. A rendszer kiépítésére vonatkozóan a honvédelmi tárca évi

¹⁰ Uo. 127.

¹¹ Hülvely Lajos: A vegyes hadkiegészítési rendszertől az önkéntességig. In: A Magyar Honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 108.

¹² Bővebben lásd Kern Tamás: A Nemzetőrségtől az Önkéntes Tartalékos Rendszer reformjáig. Nemzet és Biztonság, III. évfolyam 2. szám, 2010. március, 75–84.

¹³ 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról. <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a08h0080.OGY> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 10.)

¹⁴ Vö.: Kern Tamás: i. m. 81.

400-400 fővel 10 év alatt tervezte feltölteni az akkor meghatározott 4000 fős keretet. A fejlesztési feladat időbeli elnyújtásának szakmai indoka a finanszírozás biztosíthatósága volt. A fejlesztés során a tárca nem tervezte az önkéntes tartalékos rendszerhez kapcsolódó törvényi háttér újraszabályozását, az önkéntes tartalékos rendszer rendeltetésének, és ehhez kapcsolódóan a tartalékos állomány kategóriák szerinti differenciálását. A rendszer működését a hatékonyabb toborzás, a katonai szervezetek fogadóképességének növelése útján kívánta biztosítani.

2011-ben az Országgyűlés megalkotta azt a jogszabályi háttérrel, aminek célja az önkéntes védelmi tartalékos állomány intenzív feltöltésének hatékony elősegítése volt. Az önkéntes védelmi tartalékos állományt a Honvédelmi Minisztérium Elektronikai, Logisztikai és Vagyongazdálkodási Zrt.-nél alkalmazásban álló, a honvédségi objektumok őrzéséért felelős fegyveres biztonsági őr állományából toborozták és képezték ki 2011 januárjától. A kezdeti sikerek után a honvédelmi tárca az Országgyűlés által engedélyezett 8000 fős¹⁵ önkéntes tartalékos keret teljes feltöltését lehetségesnek látta 2014 végéig.

2012-ben a jogszabály-módosítások révén megszűnt a karkedvezményes nyugdíjazás, amit a fegyveres szervezetek tagjainak, illetve a karkedvezményesen nyugdíjazott tagjainak esetében a szolgálati járandóság váltott fel, amely adóköteles lett. A szolgálati járandóság személyi jövedelemadó megfizetése alóli mentességét az önkéntes műveleti tartalékos szolgálat vállalása tette lehetővé. Ez természetesen azonnali, jelentős önkéntes tartalékos létszámot garantált, és biztosította az ún. járandóságos katonák szakértelmének rendszerbe történő visszahozását is. Ugyanakkor a rendszer továbbra is fejlesztésre szorul, hiszen ez csupán egyszeri megoldást jelentett a meglévő létszámhiány pótlására, és az évek múltán, a tényleges nyugdíjaskor elérése miatt csökkenő hatékonyság figyelhető meg.

A fentiek alapján tehát egyértelművé vált, hogy az önkéntes tartalékos rendszer további megújítása nem várható magára. A honvédelmi miniszter 2016 februárjában adott interjúja¹⁶ szerint az önkéntes tartalékos állomány létszáma 5370 fő volt, amelyből 3780 fő önkéntes műveleti tartalékos, 1590 fő pedig önkéntes védelmi tartalékos szolgálatot látott el. A 3780 fő önkéntes műveleti tartalékos közül 3100 fő részesült szolgálati járandóságban. A 45 év alatti önkéntes műveleti tartalékosok létszáma 515 fő volt, amely adat egyértelművé teszi, hogy néhány éven belül jelentős természetes kiáramlás következik majd be a nyugdíjkorhatár eléréseivel. Ennek megfelelően elodázhatatlan egy olyan rendszer kialakítása, amely a társadalom tagjainak, a munkavállalói és munkaadói oldal igényeihez egyaránt igazítva teszi lehetővé és elérhetővé az önkéntes tartalékos katonai szolgálatot.

Egy másik jelentős problémakörként jelenik meg, hogy az utoljára 2004-ben sorkatonai kiképzésben részesült férfilakosság legfiatalabb tagjai 10 éven belül elérik a potenciális hadkötelezettség felső korhatárát, amely jelenleg a 40. életév.¹⁷ Mindez azt is előrevetíti, hogy azok a férfiak, akik 2004 után töltötték be a 18. életévüket, és nem vállaltak hivatásos, szerződéses vagy önkéntes tartalékos katonai szolgálatot, gyakorlatilag semmilyen katonai előképzettséggel nem rendelkeznek. A honvédelmi törvény a Magyar Honvédség tartalé-

¹⁵ A 8000 fős létszámot tartalmazza a ma hatályos, a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozat is.

¹⁶ Simicskó István: Valamennyi alakulatnál készen állnak a további tartalékos-kiképzésekre. Magyar Idők online, 2016. február 12. <http://magyaridok.hu/belfold/simicsko-valamennyi-alakulatnal-keszen-allnak-a-tovabbib-tartalekos-kikepzesekre-377188/> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 08.)

¹⁷ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.

kos állományába ugyan az önkéntes művelési tartalékost, az önkéntes védelmi tartalékost, a kiképzett tartalékost és a potenciális hadkötelest sorolja, de a fentiek alapján jól látható, hogy az utóbbi két kategória kiképzettségi szintje az elkövetkező egy évtized távlatában mérve közelíti a nullához.

Természetesen mindez a nemzeti biztonság és a honvédelem szempontjából nem engedhető meg, ezért szükséges egy olyan, az önkéntesség bázisán létrehozott képesség kialakítása, amely valós nemzeti önvédelmi potenciált jelent.

ÖNKÉNTESÉG A HONVÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN

A Magyar értelmező kéziszótár szerint önkéntes az, ami szabad elhatározásból történik.¹⁸

Az Önkéntes Központ Alapítvány internetes honlapján az önkéntességről a következőket írja: „az önkéntesség olyan tevékenység, melyet egyénileg vagy csoportosan, rendszeresen vagy alkalmanként, belföldön vagy külföldön a közös jó érdekében személyes akaratból végeznek anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Az önkéntes tevékenység közvetlen anyagi haszonnal nem jár annak végzője számára, továbbá az önkéntes nem helyettesíti a fizetett munkaerőt. Az önkéntes nem elsősorban saját családjának segít, munkálkodása hozzáadott értéként jelenik meg a fogadó szervezet életében. A tevékenység megvalósulhat non-profit, civil szervezet, vagy állami intézmény, ritkább esetben for-profit szervezet (cégek, vállalkozások) keretein belül. Előnye, hogy elősegíti a társadalmi beilleszkedést, hozzájárul a szegénység, a kirekesztődés csökkentéséhez és a teljes foglalkoztatottsághoz. Az önkéntesség segít környezetünk és közösségünk jobbá tételében.”¹⁹

Egy 2004-ben készült felmérés alapján önkéntes tevékenységekkel a 14 éven felüli lakosság több mint egyharmada, közel 3,5 millió fő foglalkozott. „Az önkéntes tevékenységeket az állampolgárok családjukon és baráti kapcsolatukon kívül, magánszemélyek és intézmények javára végezték. Az önkéntesek által elvégzett munka mennyisége 10 év alatt több mint harmadával növekedett. A legtöbb önkéntes tevékenységet a lakóhelyi, települési segítségnyújtás (68%), a hivatalos ügy elintézése (41%), illetve a szociális, egészségügyi, művelődési területen tevékenykedő szervezetek segítése (21%) területeken végezték. Az önkéntesek életkora egyre alacsonyabb, ma már a középiskolások is vállalnak önkéntességet, csak az idős (különösen a nagyon idős) emberek körében válik ritkává a tevékenység. A legaktívabbak a 31–40 éves korosztályba tartozók.”²⁰

A honvédelem ügye szempontjából ezek az adatok jól hasznosíthatók, hiszen azt támasztják alá, hogy az önkéntesség már a professzionális haderőre történő áttérés időszakában is része volt a társadalom tagjai mindennapi életének, és különösen a fiatalabb generációk fogékonyak rá. Ugyancsak beszédes, hogy a legtöbb önkéntes segítséget már a felmérés időszakában is a lakóhelyhez kötődően nyújtották az emberek. Mindez összhangban van a korábban említett közvélemény-kutatások eredményeivel, amelyek szerint magyar lakosság számára a közvetlen lakókörnyezet biztonsága, a létbiztonság az elsődleges.

Mindazonáltal az önkéntes alapú haderő és az önkéntes tartalékos rendszer feltöltöttsége szempontjából a jelenlegi helyzet nem mutat megfelelő szintű önkéntességi hajlandóságot. A sajtóban 2016 elején megjelent adatok alapján a Magyar Honvédség mintegy hatezer fős létszámhiánnyal küzd. Szükséges tehát annak átgondolása, hogy miként, milyen formában

¹⁸ Juhász József et al.: Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, 2003, 1027.

¹⁹ <http://www.oka.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesség> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 10.)

²⁰ Uo.

biztosítható a folyamatos és megfelelő szintű feltöltöttség, a társadalom honvédelemben történő aktívabb bevonása.

HOGYAN TOVÁBB?

A fentieket figyelembe véve kirajzolódik egy, a jelenleginél árnyaltabb rendszer kialakításának szükségessége. 2016 tavaszán a miniszteri biztos által vezetett munkacsoport első állomásként arra a megállapításra jutott, hogy a „honvédelem nemzeti ügy” eszméjével azonosuló, az ország védelméért, az általános biztonsági szint növeléséért tenni tudó és akaró, ezért akár személyes szolgálatot is vállalni kész, modul rendszerben felkészített, alapvető honvédelmi ismeretekkel rendelkező nagykorú magyar állampolgárok közösségének megszervezésével egy olyan, a társadalom széles rétegét átfogó, tágabb értelemben vett honvédelmi feladatokat ellátó, földrajzi (járási) alapon megszervezett, az önkéntesség elve alapján működő nemzeti önvédelmi szervezet létrehozása lehet a cél, amely:

- központi szakmai irányítás mellett, gyorsan és rugalmasan (a veszély mértékéhez igazodóan) képes a területi (megyei), helyi (járási) vagy települési szinten jelentkező honvédelmi feladatok támogatására, részbeni ellátására;
- a széles körű társadalmi és szakmai reprezentációnak köszönhetően folyamatosan alkalmazkodni tud a biztonsági környezet változásaihoz;
- erőforrásai révén hatékony választ tud adni napjaink komplex biztonsági fenyegetéseivel szemben;
- szervezettsége és felkészítettsége alapján összekötő szerepet tölt be a professzionális hadsereg és a polgárok közössége között;
- a honvédelem strukturális elemeként, erőforrásaival hozzájárul az ország integrált védelmi rendszerének szükséges és fenntartható működtetéséhez béke- és egyes különleges jogrendi időszakokban;
- a fenntarthatóság és a hatékonyság követelményeinek megfelelően képes a reális védelmi szükségletek koordinált biztosítására és támogatására;
- az állam által létrehozott védelmi szervezetrendszer megerősítése, és az általa ellátandó feladatoknak a kiegészítése érdekében rendelkezik olyan képességekkel, amelyek az érintett katonai, rendvédelmi vagy polgári védelmi erők számára – elsősorban a személyi állomány korlátozott létszáma, leterheltsége vagy más okból adódó szükségessége miatt – nem állnak rendelkezésre, de amely képességekkel a mindennapi ember általában rendelkezik vagy gyors, célirányos felkészítés után megszerezhet;
- képes olyan biztonsági fenyegetést jelentő, de – súlyosságukat vagy területi kiterjedésüket tekintve – „küszöb alatti” helyzetekre reagálni, amikor a különleges jogrend kihirdetése és ezzel együtt a Magyar Honvédség alkalmazása vagy felhasználása még nem indokolt, illetve amikor a Magyar Honvédség alkalmazásának valószínűsége már körvonalazódik, a szükséges erők felvonulása, áttelepítése azonban időt vesz igénybe.

A szervezet tevékenységében, feladatai között elsődlegesen nem a katonai jelleg dominálna, hanem az ország védelmi, ellenálló képességének megerősítése mindenféle külső biztonsági fenyegetéssel szemben, a katonai és rendvédelmi erők műveleti hatékonyságának előmozdítása, a feladat-végrehajtás eredményességének fokozása. Jóllehet a szervezet földrajzi alapon (járásonként) szerveződné, és alkalmazására az adott földrajzi területen kerülhetne sor, a járási szervezeteknek nem a hagyományosan elfogadott területvédelem a feladata. Erre sem felszereltsége, sem személyi állománya, sem annak felkészítettsége nem tenné alkalmassá.

A Hadtudományi lexikon szerint a területvédelem „hadászati kategória, tartalma általánosan az ország valamely körzetében lévő fontosabb katonai és polgári objektumok őrzése-védelme és az ott lévők élet- és munkafeltételeinek biztosítása. E feladatokat már az első és a második világháború alatt a mozgósítás keretében külön erre a célra létesített területvédelmi csapatok látták el, amikor a reguláris erők elhagyták békebeli körleteiket. [...] A területvédelmi csapatok hátszágai területvédelmi feladatokat végrehajtó katonai szervezetek. Rendeltetésük: a sugárfigyelő és -jelző rendszer működtetése; részükre meghatározott katonai és polgári objektumok fegyveres védelme; légideszant-felderítés, az ellenük való harc; a terroristák és a felderítő-diverzans csoportok elleni küzdelem; a főbb közlekedési útvonalak harcbiztosítása és forgalomszabályozása; közreműködés az ország belső rendjének fenntartásában, a lakosság védelmében és az anyagi javak megóvásában, az ellenség okozta károk csökkentésében és a következmények felszámolásában. Szükség esetén a területvédelmi csapatok feladata: részvétel a lakosság túléléséhez szükséges feladatok biztosításában, a termelési, szállítási, szolgáltatási stb. feladatok megoldásában, a polgári védelem erőivel együttműködve. A területvédelmi csapatok békében rendszerint csak keretállománnyal, háborúban teljes állományra feltöltve működnek. A területvédelmi csapatok tartozhatnak szakcsapatként a szárazföldi haderő kötelékébe, de a fegyveres erők egyik nemét (elkülönült részét) is képezhetik.”²¹

Mindez nem zárja ki, hogy az új értelmezés szerinti területvédelem körébe tartozó bizonyos részfeladatok ellátásában a kialakítandó szervezet részt vegyen, vagy annak végrehajtását hatékonyan segítse.

Területvédelem alatt ma már nem valami összefüggő, egységes szerkezetű, katonai védelmen alapuló területbirtoklást, hanem az ország területi egységeiként eltérő, de összességében az ország egészét érintő, különböző kockázati tényezők elleni komplex védelem képességét értjük.²² Kiemelten ezen kockázatok közé tartoznak azok, amelyek végső soron nem zárhatók ki sehol, tehát amelyek vonatkozásában nincsenek az országnak abszolút értelemben vett kockázatmentes területei (l. katasztrófák elleni védelem, a létfontosságú infrastruktúra védelme, illegális migráció elleni védekezés stb.). Területvédelmi erőknek napjainkban az ország komplex rendszerét alkotó és működtető védelmi erők azon elemeit tekintjük, amelyek alaprendeltetésük szerinti feladataikat az állandó diszlokációjukhoz tartozó működési területen (területi egységeken) végzik.

A területvédelmi képesség létrehozása mellett szükségesnek mutatkozik a szélesebb körű társadalmi bázis kialakítása, kiemelten az ifjúság honvédelem ügye iránti fogékonyságának és elköteleződésének a kialakítása és fejlesztése. E tekintetben a hazai történelmi példák mellett a jelenleg is működő külföldi minták (brit kadétrendszer, francia katonai ifjúsági szövetség) állnak rendelkezésre, amelyek egyes elemei alapul szolgálhatnak egy hazai „kadétprogram” kialakításához. A „kadétprogram” lényege, hogy a középiskolás-korú fiatalok számára, szervezett formában lehetőséget biztosítson a honvédelemhez kötődő elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátítására, amely a szellemi és a fizikai fejlődést egyaránt elősegíti, ezáltal hozzájáruljon a felnőtt életben történő sikeresebb helytálláshoz, a közösség iránti felelősségérzet kialakulásához és elmélyüléséhez.

²¹ Hadtudományi lexikon I. M–ZS (főszerk.: Szabó József). Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995, 1325.

²² Vö. Urbán Lajos: A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben. Doktori (PhD-) értekezés, Budapest, 2010, 58.

A fentiekben felvázolt szervezeti elképzelések vonatkozásában számos nemzetközi példa áll rendelkezésre, azonban ezek bővebb ismertetése, csakúgy, mint a jövőben kialakítható szervezetek részleteinek kidolgozása, már egy következő tanulmány részét képezik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100113.TV
- 35/2013. (V. 16.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a13h0035.OGY>
- 7/2016. (II. 25.) HM utasítás miniszteri biztos kinevezéséről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A16U0007.HM×hift=ffffff4&txrefere=00000001.TXT
- 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról. <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a08h0080.OGY>
- A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Magyar Közlöny, 2012. évi 19. szám. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf
- Balogh István: *Magyarország és a visegrádi országok biztonságpercepciói: hasonlóságok és különbségek*. MKI-tanulmányok, T-2013/20. kki.gov.hu/download/e/.../Tanulmányok_2013_20_Magyarország_és_a_visegrá_.pdf
- Hülvely Lajos: *A vegyes hadkiegészítési rendszertől az önkéntességig*. In: Dr. Isaszegi János et al.: *A Magyar Honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- A Magyar Honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Juhász József et al.: *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, 2003.
- Kern Tamás: *A Nemzetőrségtől az Önkéntes Tartalékos Rendszer reformjáig*. Nemzet és Biztonság, 2010. március.
- Dr. Radványi Lajos – Dr. Vámosi Zoltán: *A magyar lakosság biztonságfelfogásának változásai. (Egy összehasonlító közvélemény-kutatás tapasztalatai 1999–2008.)* In: Dr. Vámosi Zoltán (szerk.): *Gondolatok és vélemények a biztonságunkról. (Egy konferencia és egy összehasonlító közvélemény-kutatás tanulságai.)* TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület, Budapest, 2008.
- Simicskó István: *Valamennyi alakulatnál készen állnak a további tartalékos-kiképzésekre*. Magyar Idők online, 2016. február 12. <http://magyaridok.hu/belfold/simicsko-valamennyi-alakulatnal-készen-allnak-a-további-tartalekos-kikepzesekre-377188/>
- Szabó József (főszerk.): *Hadtudományi lexikon*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- Tálás Péter: *A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégiai kultúra*. Nemzet és Biztonság, 2014/2. szám. www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=531
- Tálás Péter: *Negyedszázad magyar haderőreform kísérleteinek vizsgálódási kereteiről*. In: Berzsenyi Dániel et al.: *Magyar biztonságpolitika, 1989–2014. Tanulmányok*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- Urbán Lajos: *A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben*. Doktori (PhD-) értekezés, Budapest, 2010.
- <http://www.oka.hu/cikkek/mi-az-az-oenkentesseg>